

Hoogbegaafde kinderen

Hoogbegaafde kinderen

Ervaringsverhalen van ouders en professionals

Samengesteld door:
Lilian de Rek & Michelle van Rooijen

COLOFON

@ 2022, SAAM Uitgeverij

Samenstellers: Lilian de Rek, Michelle van Rooijen,
Tekst pagina's 7, 11 en 73: Erik Roest

Foto's cover: Wouter Spruijt (t), Maartje Sala
Foto's kunstwerken Wouter Spruijt (t): Herman Adriaansz

Vormgeving: SAAM Uitgeverij, Hillegom
Eindredactie: SAAM Uitgeverij

Uitgever: SAAM Uitgeverij, Hillegom
saamuitgeverij.nl
zorgboeken.nl
info@saamuitgeverij.nl

1e druk: 2022
ISBN: 978-94-92261885
NUR: 770

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, namelijk elektronisch, mechanisch, door fotokopie, opnamen of enige andere manier, onder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

DISCLAIMER

In verband met de privacy zijn, op verzoek van de g'interviewden, namen gefn-geerd. Alle overeenkomsten tussen bestaande personen en personages in dit boek berusten op louter toeval.

Inhoud

Voorwoord	7
Inleiding	9
Hoogbegaafd, een scholingsweg in denken, zijn en mentale sterkte	11
Het mooiste wat je een kind mee kunt geven, zijn wortels en vleugels.	21
Hij was letterlijk ziek van verveling	22
Ode aan ons prachtig, kwetsbare kind	24
Hij is gewoon onze zoon	27
Ons meisje moest uitgedaagd worden	30
Mijn 4-jarige had interesse in ruimtevaart en oude Romeinen	34
Onze zoon is een super sociale jongen	37
Advocaat van ons kind	42
Onze jongens voelen zich nu gehoord en gezien	46
Hoogbegaafd? Ik ben geen uitzondering	49
Onze dochters vallen tussen wal en schip	53
De levenslust was bij onze zoons verdwenen	56
Onze intense reis	59
Wortels en vleugels	66
Maarten komt steeds meer uit zijn overlevingsmodus	73
Hoe PO en VO een (hoog) begaafde leerling kunnen ondersteunen	80
Meer ondersteuning voor kinderen	92
Hoogbegaafdheid, een abstract en veelzijdig begrip	94
De creatief begaafde leerling: het ondergeschoven kindje in onderwijsland	96
Oprechte affiniteit en waardering voor een HB-leerling én expertise zijn cruciaal	101
Van een 'gewone' juf die haar hart verloor aan 'ongewone' kinderen	105
Inspelen op hoogbegaafd profiel	107
Wij helpen kinderen en jongeren school te overleven	114
Profielen van begaafde leerlingen	120
Over de auteurs	124
Literatuur ter inspiratie	127
Kunstwerken van Wouter Spruijt	129

Voorwoord

'Ik raak nooit uitgeleerd. Er komen elke keer weer nieuwe elementen en dimensies bij, omdat hoogbegaafdheid uit een ongelooflijk brede waaier aan eigenschappen bestaat, die bij ieder individu weer anders is samengesteld.' Deze uitspraak van de Vlaamse expert dr. Tessa Kieboom, die de afgelopen jaren meer dan 10.000 hoogbegaafden onderzocht, laat de schoonheid van deze veelkleurigheid zien, maar heeft ook een keerzijde. Door de vele verschijningsvormen zijn hoogbegaafden vaak niet (meteen) als zodanig herkenbaar. Sommigen halen op school lage cijfers, anderen vallen op door onaangepast gedrag. Maar ja, wat zou jij doen als je op school anders denkt en je je verveelt omdat de stof niet aansluit bij jouw manier van denken?

Dit boek bevat verhalen van machteloze ouders en hun hoogbegaafde kinderen, die zich op school niet gehoord of gezien voel(d)en. Lilian de Rek, initiatiefnemer van dit boek vond steun bij Michelle van Rooijen, toen ze hun ervaringen over hun creatief begaafde kinderen met elkaar deelden. Ze gingen op zoek naar ouders met vergelijkbare verhalen. Om meer inzicht te krijgen in de vele uitdagingen die hoogbegaafdheid met zich meebrengt, maar ook om herkenning te vinden (bij lotgenoten) en erkenning (bij de buitenwacht). Alle ervaringsverhalen maken duidelijk dat er op het gebied van bewustwording over de complexiteit van hoogbegaafdheid in onze maatschappij nog een hoop te winnen valt.

Meer kennis over de eigenschappen, mogelijke gedragsvormen en coping-mechanismen van hoogbegaafden is hard nodig om te voorkomen dat deze bijzondere kinderen tussen wal en schip blijven belanden.

De verhalen zijn bewust niet beperkt tot de ouders. In dit boek komen ook professionals aan het woord, die in hun dagelijks leven met hoogbegaafde kinderen en jongeren werken. Door de ervaringsverhalen van de ouders te bundelen met de kennis en inzichten van experts, is er een boek ontstaan waarmee we hoogbegaafdheid in haar volle breedte (de schoonheid én de uitdagingen) op de kaart kunnen zetten. Een praktisch boek, dat naast feiten, ervaringsverhalen en inzichten ook allerlei praktische handvatten bevat voor ouders en scholen. De schrijvers hopen dat het ontwikkelingspotentieel van deze begaafde kinderen in al zijn veelkleurigheid tot bloei mag komen.

Anneke Bakker, SAAM Uitgeverij

Inleiding

In dit boek wordt de roep naar (h)erkenning van ouders en hun hoogbegaafde kinderen als een belangrijk signaal beschreven. Hoogbegaafdheid is namelijk in veel gezinnen een enorme en complexe zoektocht en wordt veelal ervaren als een intens en soms eenzaam proces.

Veel zoektochten zijn persoonlijke ervaringen die vragen om gezien en gehoord te worden én om een stem te krijgen. Niet alleen voor de ouders van hoogbegaafde kinderen, maar ook voor de kinderen zelf. Aandacht voor het anders denken, het anders zijn van een kind. In alles wat in de ervaringsverhalen van ouders en experts naar voren komt, laat het verlangen zien voor ruimte en respect voor ieders eigenheid en de intense zoektocht hierin.

We beseffen ons dat alles wat in dit boek beschreven is niet compleet is, maar we noemen een aantal zaken die wij belangrijk vinden en die in meerdere verhalen naar voren komt.

Een kind zien, horen en accepteren zoals het is, is de kern waar het in dit boek om gaat en waarom veel mensen voor opkomen, voor in gesprek gaan en blijven volharden in de zoektocht. Een gelukkig kind is dat waar ouders voor knokken. Geloof in hun kind is de krachtbron voor veel ouders.

De focus (in het onderwijs) ligt echter vaak op het labelen van de (gedrags)problemen in plaats van op de **talenten** van een kind. Er wordt te weinig ingehaakt op de interesse van een kind om van daaruit te handelen. Belangrijk daarbij is te blijven geloven in het goede van een kind en verder te kijken dan alleen naar gedrag. De focus zou moeten liggen op de behoefte van het kind en hoe je daarbij goed kunt aansluiten met onder andere onderwijs.

Sleutelwoorden voor hoogbegaafdheid zijn in bijna alle verhalen de **intensiteit en de complexiteit**. Ook het anders zijn of anders voelen is iets dat door veel hoogbegaafde kinderen wordt gevoeld en bij sommige veel eenzaamheid brengt. Op alle lagen grijpt het in, bij het kind, bij de ouders, op school en in het sociale leven. Dit laatste aspect komt in dit boek niet naar voren, maar is ook een belangrijk component.

Hoogbegaafdheid is veel **meer dan intelligentie**, het is welzijn, sensitiviteit en creativiteit. Dit wordt door veel experts ook beschreven. Creativiteit komt als talent naar voren, maar krijgt nog zo weinig ruimte in het groter systeem. Dit vraagt aandacht waar de kinderen zoveel baat bij zouden hebben. Hoogbegaafdheid is geen

uitzonderlijke gave, geen beperking, maar het is anders en onderdeel van alles als een in verscheidenheid.

ZOEKTOCHT OP SCHOOL

Veel is geschreven over de zoektocht op school, waarbij het verlangen is dat onderwijs een plek mag zijn voor talentontwikkeling. Een plek waar een kind het leven leert, waar het zijn eigen identiteit kan en mag vormgeven, daarin te groeien om zo een bijdrage te gaan leveren aan de maatschappij.

Ook hierin mag het ontschotten van school en thuis plaatsvinden, omdat alles deel is van het systeem in de vorming van een kind. Daarin is samenwerking en afstemming nodig tussen ouders en school en zorg. De schotten tussen basisschool en voortgezet onderwijs mogen verdwijnen en afstemming, overdracht en samenwerking mag plaatsvinden om de overstap in gezamenlijkheid te mogen maken.

Dat hoogbegaafdheid bijdraagt aan een intens (gezins)leven, hebben we, naast onze eigen ervaring, ook in deze reis ondervonden. We spraken met ouders, vooral moeders en professionals. Iedereen was oprecht enthousiast om mee te werken aan dit boek. Voor sommigen was het erg moeilijk om hun persoonlijke verhaal te vertellen; herinneringen kwamen weer naar boven die ze juist wilde vergeten of het gezin maakte net een moeilijke periode door. We hoorden veel (verborgen en eenzaam) leed, maar we zagen ook dat er hoop is voor de toekomst. We zijn alle ouders en professionals die meegewerkt hebben aan dit boek, dankbaar dat zij hun persoonlijke verhaal, strijd, kennis en ervaring met ons wilden delen.

Laten we naar hoogbegaafde kinderen luisteren en hen ondersteunen om hun eigen oplossingen te mogen ontdekken. Een bedding van warmte, uitdaging en inclusiviteit, thuis, op school en met de juiste expertise. Dit alles kan bijdragen aan een toekomst waarin ieder (hoogbegaafd) kind gezien en gehoord wordt en tot leren komt!

Michelle en Lilian

Prof. dr. Tessa Kieboom

is een autoriteit op het gebied van hoogbegaafdheid. Met haar organisatie Exentra vzw helpt ze scholen om aangepaste begeleiding te bieden voor hun sterke en hoogbegaafde leerlingen en geeft opleidingen aan ouders, scholen en bedrijven.

Hoogbegaafd, een scholingsweg in denken, zijn en mentale sterkte

Een ongeïnteresseerde leerling die hoge cijfers haalde was voor middelbare-schooldocent Tessa Kieboom het startsein om zich te verdiepen in hoogbegaafdheid. Inmiddels mag de Vlaamse professor zich na duizenden gesprekken een expert noemen. 'Ik raak nooit uitgeleerd. Er komen elke keer weer nieuwe elementen en dimensies bij, omdat hoogbegaafdheid uit een ongelooflijk brede waaier aan eigenschappen bestaat, die bij ieder individu weer anders is samengesteld.'

Het is moeilijk om goed wetenschappelijk onderzoek te doen naar hoogbegaafdheid, stelt dr. Tessa Kieboom tijdens een exclusief gesprek in het kantoor van Exentra Antwerpen (het vroegere Centrum voor Begaafdheidsonderzoek). 'De groep is gewoonweg te klein voor een serie relevante kwantitatieve studies. Daarom zetten we in op kwalitatief onderzoek op basis van casussen. Natuurlijk zijn er best waardevolle onderzoeken verricht, maar daarbij is het wel belangrijk om de culturele context mee te nemen. Er zijn bijvoorbeeld positieve studies over 'versnellen', maar die vlieger gaat alleen maar op voor culturen waar men tegen je opkijkt als je iets bereikt hebt wat een ander niet kan. In Amerika zijn ze daar dol op, daar word je als held gezien als je als 9-jarige naar de universiteit mag. Maar als je in Nederland of Vlaanderen een 9-jarige naar de universiteit stuurt, dan roept iedereen: "doe maar gewoon". Hier ben je geen held, hier val je eerder ten prooi aan jaloezie. Dus zo'n wetenschappelijk onderzoek over versnellen is waardevol, maar wel in die culturele context.'

BREDE WAAIER AAN EIGENSCHAPPEN

'Mijn grote expertise haal ik uit het feit dat ik in de afgelopen jaren tussen de 12.000

en 14.000 hoogbegaafde jongeren en volwassenen heb mogen spreken. En weet je wat het leuke is? Er komen elke keer weer nieuwe elementen en dimensies bij, omdat hoogbegaafdheid een ongelooflijk brede waaier aan eigenschappen heeft, die bij ieder individu weer anders is. Er zit een enorme gelaagdheid in hoogbegaafdheid. Elke keer stellen we weer de volgende vragen: wat betekent dit voor zo iemand, welke impact heeft dat op iemands brein en zijn? Doordat ik verbanden kan leggen tussen al die gesprekken, krijg ik steeds meer inzicht in de veelkleurigheid van hoogbegaafdheid.

Zo weten we bijvoorbeeld dat sommige hoogbegaafde kinderen zich aanpassen aan hun omgeving. Maar dat gaat soms verder dan je voor mogelijk houdt. Een leerling vertelde mij dat ze bij het maken van een tekening in de klas niet alleen keek naar de jongens en meisjes om haar heen, maar dat ze ook luisterde naar de juf. Als ze hoorde dat de juf blij werd van een bepaalde tekening, dan probeerde ze die na te maken. Een typisch voorbeeld van iemand met een versterkt bewustzijn.

Ander voorbeeld: een leerling zat altijd met zijn vinger in de lucht als er een vraag werd gesteld. In groep vijf kwam hij erachter dat hij nooit meer een beurt kreeg, omdat hij toch altijd het juiste antwoord wist. Hij kwam erachter dat het aandacht opleverde als hij fouten maakte. Op die manier kwam hij wel in gesprek met de juf. Dan ging het gesprek al snel niet meer over rekenen of taal, maar over zaken die hem bezighielden. Deze hoogbegaafde kinderen zijn al op zeer jonge leeftijd in staat om volwassenen naar hun hand te zetten, zonder dat de volwassenen het doorhebben, want ze opereren heel subtiel, komen met valide argumenten waardoor wij niet in de gaten hebben dat we worden bespeeld.

STOP MET KWALIFICATIES

Daarom moeten we ook voorzichtig zijn met termen als uitzonderlijk hoogbegaafd. Stop ermee! Als je deze kwalificaties gaat gebruiken, geef je deze kinderen een nog groter speelterrein.

Wij moeten als omgeving er juist alles aan doen om zelf het stuur in handen te houden. Ook ik moet soms nog alle zeilen bijzetten, anders nemen ze een loopje met me. Vorige week kreeg ik hier een jongen op bezoek, die in het derde jaar van het Atheneum zit. Aan het einde van het tweede schooljaar is hij gestopt met Latijn. Er zijn natuurlijk heel veel redenen om te stoppen met Latijn, maar de voornaamste is normaal gesproken dat je cijfers te laag zijn.

Mijn eerste vraag aan hem was: welke score had je gemiddeld? Dat bleek een 9,1 te zijn. Toen zei ik tegen hem: 'De meesten stoppen met Latijn omdat ze een vijf halen, jij stopt met een 9.1 Waarom?'

'Het vak interesseerde mij niet', was zijn antwoord.

Hij was letterlijk ziek van verveling

Manuel is de tweede zoon van Iris. Hij is geboren in de zomer van 2015. Na de bevalling wordt door de verloskundigen en de kraamzorg vaak gezegd dat het een mooi kereltje is en erg wijs lijkt voor een pasgeborenen. En daar blijken ze later gelijk in te hebben gehad.

‘Manuel was een makkelijke baby. Hij sliep veel, heel veel. Zoveel zelfs dat de kinderarts zich zorgen maakte. Een kind van 4 maanden, die nog 23 uur per dag slaapt. Mevrouw, dat kan echt niet. Ik was allang blij. Met een eerdere zoon die 7 uur per dag huilde was dit een verademing. Hij spuugde wel, hele flessen kwamen terug. Dit bleek koemelkallergie te zijn en met andere voeding hadden wij onze schattige baby weer terug.

Met anderhalfjaar ging hij praten. Niet zomaar praten, hele volzinnen. Alles klopte. De woorden, de zinsbouw, de vervoegingen. Met een eerdere zoon die pas met 3 jaar een beetje ging praten vonden wij het wel snel, maar elk kind is tenslotte anders, nietwaar? Op het consultatiebureau werd bij een afspraak gevraagd: Spreekt hij al twee woordzinnen?

Twee? Van de week zei hij zijn langste zin tot nu toe: 10 woorden, lachte ik.

Met 2,5 jaar kregen wij als ouders het gevoel dat ons mannetje toch een beetje voorliep. We konden volwassen gesprekken met hem voeren en hij was goed op de hoogte van sociaal wenselijk gedrag en gedroeg zich hier ook naar. Vaak zette hij dit in om te zorgen dat zijn broer van 4,5 jaar geen driftbui kreeg. Meer dan eens gaven we bij de peuterspeelzaal aan dat we een voorsprong vermoeden, maar dit werd weggevuifd. ‘De ouder die graag wil dat zijn kind zo slim is’, je hoort ze denken.

Ode aan ons prachtig, kwetsbare kind

Hun zoon was altijd een bijzonder kind. Het was een droombaby; hij sliep vrij snel door en schikte zich in het ritme van de ouders. Hij was hooguit wat lui met drinken, hij liet zich makkelijk afleiden en vond het dan wel best. Dat is altijd gebleven. Wat opviel was zijn alertheid en vroege vermogen om te communiceren.

'Ruim voor zijn eerste jaar sprak hij woordjes, en voor zijn tweede verjaardag sprak hij volzinnen. Vrij kort daarop werden we door het kinderdagverblijf geïnformeerd dat hij de leidsters het verschil tussen 'nep' en 'alsof' had uitgelegd, ze pasten het namelijk verkeerd toe (het zal rond Sinterklaas zijn geweest ;-)). Dat vonden we natuurlijk bijzonder, maar tegelijkertijd was hij zo klein en kwetsbaar. Hij liep motorisch niet bepaald voorop. Pas toen hij 20 maanden was, leek hij zeker te weten dat hij kon lopen en zette hij zijn eerste stapjes, om vervolgens verder te lopen alsof hij het al maanden deed. Dat ging net zo met zindelijkheid, fietsen, en tegenwoordig met praktisch alles. Als hij zeker weet dat hij het kan en de risico's kan overzien, pas dan doet hij het.

Op school was hij erg gelukkig. Zijn hongerige brein leerde iedere dag wat nieuws en het kind in hem speelde en maakte vriendjes. De, toen al merkbare, verschillen in intelligentie poetste hij weg met humor en zijn eindeloze creativiteit om leuke, gekke dingen te bedenken. In groep 4 nam zijn enthousiasme af en werden zijn zorgen groter. Zorgen om alles.

Wereldvrede, de eeuwige dreiging van de onvermijdelijke dood, de non-verbale communicatie van zijn vrienden, alles. Zijn hoofd zat vol en dat maakte hem onrustig en verdrietig. Het viel ons op dat hij zichzelf altijd bezig hield, hij keek filmpjes terwijl

Hoe PO en VO een (hoog) begaafde leerling kunnen ondersteunen

Martine Blonk-Meulenkamp
Onderwijsadviseur Driestar Educatief

Timo zit met zijn handen in het haar. Hij heeft volgende week een toetsweek. Als hij slechte cijfers haalt voor deze toetsen, mag hij niet door naar VWO 3. Zijn mentor raadt hem aan om in dat geval naar HAVO 3 te gaan, dan telt het niet als doublure. Zijn ouders begrijpen er niets van. In groep 8 haalde hij een Cito score van 550, en gaf de meester hem een VWO+ advies. Sinds de brugklas lukt het Timo niet meer om zich de lesstof eigen te maken. Met de toetsweek op komst zakt de moed hem in de schoenen. Hij heeft inmiddels een flinke achterstand opgelopen, en moet al zijn moed bij elkaar rapen om überhaupt nog te beginnen met leren voor de toetsen.

WAT ZEGGEN ONDERZOEKEN OVER AFSTROOM?

Timo is niet de enige leerling die in het voortgezet onderwijs afstroomt naar een ander niveau. Wanneer we kijken naar de uitstroomgegevens van de Nederlandse universiteiten over meerdere jaren, blijkt dat slechts 16% van alle begaafden een universitair diploma haalt (Naaijens, 2011).

In *De Staat van het Onderwijs VO* lezen we dat er sinds 2018 voor het eerst meer dan afstroom plaatsvindt in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Een positieve ontwikkeling. De leerlingen in het voortgezet onderwijs zijn over het algemeen gelukkig. Ze spreken positief over school, maar zijn minder gemotiveerd dan leeftijdsgenoten in andere landen. De kwaliteit van de reguliere lessen is op orde, maar toch ervaren leerlingen een gebrek aan uitdaging en autonomie. Kenmerkend voor de gemiddelde les is de cijferverslaving (De Staat van Onderwijs VO 2019).

Uit onderzoek weten we dat het afstromen of blijven zitten flinke impact heeft op de betreffende leerlingen. Kinderen die dreigen te blijven zitten ervaren al voor het einde van het schooljaar een negatiever zelfbeeld. Ze hebben het gevoel persoonlijk te falen. We nemen aan dat soortgelijke ontwikkelingen ook plaatsvinden bij leerlingen die afstromen naar een lager niveau. (Kennisrotonde 2020).

GOEDE VOORBEREIDING OP HET VERDERE LEVEN

Als we leerlingen binnen het Voortgezet Onderwijs goed willen voorbereiden op hun verdere leven, dan is de kwaliteit van de begeleiding van (hoog)begaafde leerlingen van groot belang. Alleen zo kunnen we deze leerlingen de skills en kennis bijbrengen die ze hun hele leven nodig hebben. Inzicht in het leerproces, zowel voor docenten als leerlingen, is hierbij onmisbaar. Daarnaast is meer aandacht nodig in de les voor het stimuleren van (hogere) denkvaardigheden, zoals evalueren en reflecteren (De Staat van Onderwijs VO 2020).

Lilian van der Poel
Begeleider en eigenaar van XL-leren

De creatief begaafde leerling: het ondergeschoven kindje in onderwijsland

Lilian van der Poel heeft sinds 2011 haar eigen praktijk als begeleider van hoogbegaafde leerlingen, scholen, en ouders. Zij ziet een trend in onderwijsland, die niet voor iedereen goed uitpakt. Vooral de hoogbegaafde creatieve leerlingen vallen op dit moment en masse uit. Hoe dat komt?

KINDEREN, OUDERS, SCHOOL, IN DEZE VOLGORDE

‘In mijn ogen kan er maar een volgorde zijn: altijd, met stip op één, first and foremost staat het kind op nummer één. Daar ga ik geen discussie over aan. Daar verwijs ik direct naar als ik merk dat andere belangen in het spel komen. ‘Wat is goed voor dit kind?’ Vaak kan er dan ineens meer. Maar waar staan we nu, met de begaafde leerlingen in het basisonderwijs?

HET KIND

In de afgelopen tijd zag ik ze steeds meer: de creatief begaafde leerling. Leuke, interessante, levendige kinderen met een grote fantasie. Kinderen die makkelijk enthousiast te maken zijn voor het ontwerpen van iets. Kinderen die je met een gerust hart kunt laten nadenken over een probleem waar je tegenaan loopt. Kinderen die verbanden zien waar jij ze nog niet zag. Kinderen die met oplossingen kunnen komen waar jij nog niet aan gedacht had. Oplossingen die op het eerste gezicht niet haalbaar lijken en soms ook niet zijn.